

Osztályozó munkánk 1954-ben és munkaközösségi feladataink

Kiragadhatunk-e a könyvtári munkafolyamatok közül egyet, s miután ennek egy országban egy évi problémáit, törekvéseit, eredményeit megvizsgáltuk, és kellő áttekintést szereztünk róla, levonhatunk-e kutatásunk eredményeképpen közérdekű és közhasznú következtetéseket és tanulságokat?

A válasz igenlő lesz, ha egységes szemléletünk van a könyvtári munkáról, vagyis tudatában vagyunk annak, hogy a lényegyet tekintve nincs külön feldolgozó, bibliográfiai és külön olvasószolgálati kérdés, hanem mindannyian az olvasóért vagyunk, az ő szolgálatában kell tevékenykednünk. Ez az egységes szemlélet vezessen minden könyvtári részfeladatnál, tehát az osztályozásnál is. A korszerű könyvtári munka módszere és technikája követeli meg ezt az egységes szemléletet, amely különösen a nyilvántartás, a katalógusok terén kell, hogy kidomborodjék. Nincs külön betűrendes, sorozati, szerzői, földrajzi, szakstb. katalógus-probléma; hanem minden nyilvántartásnak az a célja, hogy az olvasót tájékoztassa, a kutató munkáját könnyítse meg. A felvilágosítás, a reference-szolgálat segítségére kell lennünk, hogy a szocializmus építésében komoly tényezők lehessünk. A népi demokráciában a dolgozók legszélesebb tömegeinek könyvtári érdeklődésével kell számolnunk, sőt őket könyvtáraink mentől hathatósabb igénybevételére serkenteni. Arra kell törekednünk, hogy ezek a tömegek alkotóan használhassák fel a tudás nyomtatásban megjelent termékeit. A könyvtári állományainkban fekvő kulturális értékek pedig akkor lesznek eredményesen felhasználhatók, ha nyilvántartásunk az egyéb könyvtári munkaállomásokkal együttműködve eszmei-politikai irányzatossággal, tervszerűen irányítja az olvasást, propagálja a sajtótermékeket.

Vagyis a rész munka is szolgálja az egyetemes magyar könyvtárügyet, s ezzel egész népünk művelődését. Válaszunk fokozottan lesz igenlő, ha ennek a szolgálatnak tudata uralkodik a körülhatárolt szakmai munka minden mozzanatában. Ha a nemes cél éber figyelemmel párosul, bármilyen könyvtári szakterületen — a kifelé nem mutató feldolgozó munkában is, — a fejlődés irányvonalát felismerhetjük, és a haladásban tényezők lehetünk.

Tekintsük át ilyen elgondolással a címben felvetett kérdést! Induljunk ki abból, hogy az osztályozó munkának bizonyos szempontjai a népkönyvtárakban, a közművelődési könyvtárakban okoznak gondot, megint mások a tudományos — általános és szak- — könyvtárak dolgozóinál kerülnek felszínre. Ezt a kettősséget nem téveszthetjük szem elől, ha a könyvtári osztályozás egészét tekintjük át.

Minden osztályozásnál a főcél a könyveknek valóságos tartalmuk szerinti olyan elrendezése, hogy az azonos tárgyúak egymás mellé kerüljenek, és elkülönüljenek a tőlük különbözőktől. Maguknak a könyveknek illetően fel-

állítására a raktárakban közművelődési könyvtárainknál együtt jár a könyveket csak képviselő nyilvántartólapok (katalóguscédulák) hasonlító, szakrendinek nevezett csoportosításával. Nagyobb tudományos könyvtáraink a sok férőhelyet igénylő szakrendi raktározástól kénytelenek eltekinteni: ők csak a könyveket képviselő nyilvántartás — szakkatalógus, bibliográfia — számára osztályoznak.

Nem öncél ez a munka, hanem a művelődni vágyó olvasóknak akarjuk megkönnyíteni a tájékozódást, hogy érdeklődésük irányának megfelelően gyarapíthassák tudásukat; a szakembereknek, a tudományos kutatóknak pedig felhívjuk figyelmét szakterületük új eredményeire, a könyvekben található ismeretanyag átgondolt, helyes tagolásával egyengethetjük útjukat, hogy eljussanak a forrásokhoz, amelyek segítségével népgazdaságunk fejlődését, a szocializmus építését szolgálhatják.

Ha ez így van, munkánk minősége közvetve lassíthatja vagy fokozhatja a haladás lendületét.

Mire kell tehát törekednünk, hogy szolgálatunk eredményes legyen, s mi történt ennek érdekében az elmúlt esztendőben?

Gyümölcsöző osztályozáshoz szükséges, hogy a) jó munkaeszköz, használható szakrendi táblázatok álljanak rendelkezésre, b) képzett szakérők vegyék a munkát, c) egységes irányítás, módszertani segítség biztosítsa az egyöntetű eljárást és d) ezáltal érjük el, hogy a könyvtárhasználók gyorsan és jól tájékozódhassanak a szakkatalógusban, bibliográfiában s egyéb dokumentációs segédeszközökben.

1. Amíg a marxista könyvtári szakrendszer el nem készül, az egyetemes tizedes osztályozáson (ETO) alapul mind közművelődési könyvtáraink, mind nagy tudományos általános és szakkönyvtáraink osztályozása és szakkatalógusa. Így van ez nálunk, s így a többi népi demokratikus országban. Alapmunkaeszközünk, az ETO rövidített táblázatainak hivatalos magyar nyelvű első és második kiadásának kötetei 1953-ban elfogytak. Az Országos Széchényi Könyvtárra hárult a feladat, hogy új kiadásról gondoskodjék: ez meg is történt 1954-ben, amikor javított és bővített 3. kiadást tettünk közzé 300 példányban.

Ez a példányszám kevésnek bizonyult, mert közép és kisebb könyvtáraink kizárólag az ETO rövidített magyar hivatalos kiadását használják osztályozó munkájukban. A megyei és nagyobb járási könyvtárakban szélesebb alapokon megindult feldolgozó munka, a szakszervezeti és üzemi könyvtárak kereslete mind több táblázatot igényelt. De nagykönyvtáraink szakozó káderei sem nélkülözhetik ezeket a köteteket, amelyekben minden újabb kiadás sorol be olyan fogalmakat, amelyeket a nemzetközi táblázatok ritkábban sorakerülő kiadásai csak számos év, olykor évtized múlva tartalmaznak.

Közbevetőleg említsük meg az egyetemes tizedes osztályozás nemzetközi nagy kiadásaira vonatkozó legfontosabb adatokat. Európában osztályozásunkat a Nemzetközi Bibliográfiai Intézet honosította meg — DEWEY fő-táblázati tizedes számait és névmutatóját kiegészítve, egy harmadik, közös alosztások elnevezésű résszel. Az ETO 1905-ben »*Manuel du Répertoire Bibliographique Universel*» címen jelent meg első kiadásban francia nyelven. Ez 33.000 szakot ölelt fel, amelyet csak hosszú idő után követett most már 70.000 fő-táblázati számmal a második hivatalos teljes kiadás, szintén francia nyelven »*Classification Décimale Universelle*» címen 1929—1933 között. Húsz év munkáját tartalmazza az ETO harmadik, mostani legteljesebb hivatalos kiadása »*Dezimal—Klassifikation 1933—1953*» tíz kötetben jóval százezren felüli szak számmal, ez most már német nyelven. 1936-ban indult meg az angol nyelvű

negyedik, majd 1939-ben az újból francia nyelvű ötödik teljes kiadás. Ez a két utóbbi kiadás egyes szakok területén részletesebb a harmadik teljes kiadásnál, de sok szakot még nem dolgozott fel. Ezért nálunk a nagykönyvtárak leginkább a harmadik kiadás alapján osztályoznak. A leghaladottabbak ehhez még figyelembe veszik az időközi változtatásokat, amelyekről rövidesen szólni fogunk.

Különben még az elmúlt esztendőben is voltak nagykönyvtárainknak valutáris és egyéb nehézségeik a nemzetközi teljes táblázatok beszerzésében. Ilyen fontos munkaszakznál az akadályok leküzdésére nagyobb súlyt kellene fektetni, s mellőzni lehetne a részletes indokolást a megrendelés engedélyezésénél. Főképpen mindaddig, míg siker nem koronázza alábbi javaslatunkat, a teljesebb magyar ETO kiadását. Ma a nemzetközi kiadások behozatalának megtagadása azt jelenti, hogy munkaeszközétől fosztjuk meg a dokumentációt; céltudatos valutáris megtakarításról akkor beszélhetünk, ha van részletes magyar osztályozó szkéma. A jobban tagolt magyar kiadásnak egyik indító oka éppen deviza-gazdálkodásunk helyes támogatása lehetne.

Miután az ETO 3. magyar kiadása példányait a sokszorosítás folyamán többszörösen túljegyezték, a 4. kiadás előkészítésekképpen az átdolgozáshoz hozzáfogtunk, és 1955-ben nagyobb példányszámban hozzuk ki a 4. kiadású magyar táblázatokat; maga a Könyvtárellátó ebből 300 példányt igényel: tehát valódi szükséglet kielégítéséről gondoskodunk, amikor sietve elkészítjük az új kiadást.

A közművelődési könyvtárak osztályozásának szolgálatában emellett 1954-ben közreadtuk a »Könyvtári raktározási táblázatok«-at. Ennek a mindjárt két kiadást megért füzetnek nemcsak az a célja, hogy biztosítsa a könyvek szakok szerinti raktározásának rendjét, — minden megyei és járási könyvtárunk alkalmazza a raktári betűrendi és szakjeleket, — hanem az ismeretterjesztő művek raktári szakjeleinek táblázata a kis üzemi, falusi, iskolai könyvtárakban egyszerűsített tizedes osztályozásra is felhasználható csekélyebb igényű szakkatalógus felállításánál.

Ennek tudatában történt a régebben használt raktározási táblázatokkal szemben a kissé részletesebb tagolás és a szakok olyan kiválasztása, amely simul a népkönyvtárak könyvanyagához. Ennek ellenére sem adhattunk teljesen azonos szakcsoportosítást a szintén 1954-ben a közművelődési könyvtárak számára készült első magyar mintakatalógusban, mert az ehhez kiválasztott és ajánlott könyvek — amint alább még látni fogjuk, szükségképpen — más szakcsoportosítást kívántak meg.

Mindent egybefoglalva első követelményünket, a jó munkaeszközt illetően nem történt kevés 1954-ben. Vajon elegendő-e? Nem! Közepes nagyságú könyvtáraink olyan szépen gyarapodnak, hogy mind többnek lesz szüksége először is részletesebb magyar nyelvű osztályozó táblázatokra. Szakozó könyvtárosaink jobb osztályozó munkára törekszenek, de a tizedes szakrendszer hivatalos nemzetközi teljes szkémái számos nagyobb könyvtárunkban hiányzanak, holott ezekben a könyvtárakban a mostaninál részletesebb osztályozásra, a kutatás érdekében a szakkatalógusnak finomabb tagolására volna szükség, mint amilyenre a rövidített magyar táblázatok lehetőséget biztosítanak. A részletesebb osztályozásra az Országos Osztályozó Bizottság ad ugyan irányítást, amint ez a jelen számban közölt 1954. évi OOB határozatokból kitűnik, de ilyen értelmezésekre, megfogalmazásokra, kiterjesztésekre csak akkor kerülhet sor, ha a problémákat az osztályozó bizottság előtt felvetik.

Nem mindig a legfontosabb kérdések jutnak a bizottság elé. Ennek folytán a tanácskozás, határozat, részletkérdések körül forog, holott a főlérendelt fogalmak terminológiája, tartalma, meghatározása sines kimunkálva, sőt éppen és méginkább a főlérendelt fogalmak szorulnak rá ilyen értelmezésre, magyarázatra.

Nézzünk csak egy-két példát az OOB 1954. évi határozataiból, hogy a táblázatok kibővítésének szükségessége szembeszökő legyen. Például avval a kérdéssel fordultak hozzánk, hogy az *aratás megkönnyítését szolgáló kémiai lombtalanításról* szóló tanulmánynak mi a részletes, pontos tizedes szakjelzete. Nagy gondosan határozatot hoztunk, hogy a jelzet

631.547.67 : 631.55.03

lesz. Az ETO 3. magyar kiadásában 631.547 alatt »*A növények fejlődési szakaszai*« szöveget találjuk további részletezés nélkül. Sem ebből, természetesen a határozatból sem derül ki, hogy a mezőgazdasági munkálatok élőnövény gondozása tárgykörében *A növények fejlődési szakaszai* alatt a *Sarjadás, növekedés, virágzás stb.*, a 631.547.6 jelzet alatt *Érés*, 631.547.67 alatt *Művi, mesterséges érlelés* értendő; így a nemzetközi táblázatokat nélkülöző könyvtáros nem látja világosan a rendszertani összefüggést. Egy másik esetben az *agresszió*

341.312 [355.013.4]

tizedes jelzetéről határoztunk. A magyar 3. kiadásban ebből a jelzetből csak ennyit látunk:

341.31 *Hadiállapot*

355.013 *A háború okai*

ami kevés a katalógusrend logikájának megértéséhez. De ha azt látjuk, hogy 341.312 *igazságos és igazságtalan háborút*, 355.013.4 *a háború imperialista céljait* jelenti, a határozat világossá, az osztályozás áttekinthetővé lesz.

Szűkre szabott keretünkben nem szaporíthatjuk a példákat. Lássuk inkább munkásságunk kialakulásának néhány adatát!

Amikor kormányzatunk 1949-ben elhatározta, hogy a könyvtárak egy-egy osztyályozása érdekében csak egyféle, az akkor legalkalmasabbnak mutatkozott egyetemes tizedes osztályozó rendszer bevezetését engedélyezi a már abban az időben rohamos fejlődésnek indult új magyar könyvtárakban és dokumentációban, valamint a régi, más szakrendszerű könyvtáraknak is azt ajánlotta, hogy térjenek át a tizedes osztályozásra, ami számos helyen meg is történt, az akkori Országos Dokumentációs Központban megindultak a munkálatok a magyar rövidített tizedes osztályozó táblázatok kiadására, egységes osztályozó munka kialakítására.

Tudtuk mi akkor is, hogy minden könyvtári osztályozás — a könyvtár-tudományban tárgyalt különbségektől eltekintve — mindig valamely tudomány-rendszerezésen alapult, és hogy a tudományok fejlődésével osztályozásuk mind bonyolultabb feladattá vált. Minél több új ismeretág keletkezik, annál fontosabb ezeknek olyan csoportosítása, hogy a tudományok összefüggő rendszerét kapjuk meg. A tudománytörténet számos ilyen kísérletet ismer, de a tudományok osztályozásának elvi alapjait csak a marxizmus tárta fel. Különösen ENGELS abban jelöli meg a tudományok osztályozásának feladatát, hogy kiderítse az egységes anyag különféle mozgási formáinak a valóságban fennálló kapcsolatait és kölcsönös viszonyát, s ezáltal fedje fel és állapítsa

meg a tudományok közötti kapcsolatokat, amelyek e mozgási formákat tanulmányozzák. Ezen az osztályozási elven nyugvó rendszerünk nincsen még, és ezért kellett a számjelzetei folytán nemzetközileg aránylag leghasználhatóbb ETO rendszerre rátérnünk, amelynek továbbfejlesztését a Nemzetközi Dokumentációs Szövetség gondolja. Az ennek keretében működő Nemzetközi Osztályozó Bizottság foglalkozik ugyanis azokkal a javaslatokkal (*Projets d'Extensions*, röviden »PE notes«), amelyek a tizedes osztályozás szakaszai bővítésének és módosításának feljegyzésére szolgálnak. A tudományos fejlődés vagy a gyakorlati élet által újonnan felszínre került fogalmak, tárgyak besorolására bizonyos szabályok betartásával bárki jogosult betérjeszteni javaslatot, amely véglegesen elfogadottá válik, ha az előírt időben ellenvetés nem merül fel. Az érvényes bővítésekről és módosításokról időnként kimutatás készül (*Extensions and Corrections to the UDC*).

Ezeket a határozatokat figyelemmel kísérjük, osztályozó munkánkban igyekszünk lépést tartani a felmerülő problémák korszerű csoportosításában. De számos nehézséget okoz, hogy olyan tudományrendszerezésbe kényszerülünk besorolni a könyveket, amelyeknek szocialista terminológiával kifejezett tartalma más felosztást kívánna meg. A szocialista tudományrendszerezésnek megfelelő felsorolást bevinni szakcsoportosításunkba és nyomon követni a tudománykövetelte bővítéseket és módosításokat: ez volt célja az 1950-ben az Országos Dokumentációs Központban alakult Országos Osztályozó Bizottságnak, amely 1953 óta az Országos Széchényi Könyvtár keretében mindújabb, mindtöbb osztályozási kérdéssel áll szemben.

Ezért az Országos Osztályozó Bizottság a Könyvtártudományi Főbizottsághoz fordult, hogy az ETO bővített magyar kiadását a könyvtári ötéves tervbe vegye fel, és tegye lehetővé anyagilag a munkálatok megindítását.

A Lengyel Népköztársaságban a tizedes osztályozás lengyel nyelvű kiadása a nemzetközi nagy kiadások teljes anyagát felöleli. Más népi demokráciákban ha nem is teljes, de bő és magyarázatos kiadások honi nyelven képezik alapját az ottani szakkatalógusoknak. Kétségtelenül ott is érzik, hogy a majdani átállás a marxista szakrendszerre évek előkészítő és átépítő munkáját fogja megkívánni, s mint nekik, nekünk is fel kell emelkednünk arra az osztályozó szintre, amely az átállást könnyebbé, illetőleg általában lehetővé teszi.

Azoknak a követelményeknek, amelyeket a szocialista társadalmi rend, szocialista építés és műszaki haladás támaszt munkánkkal kapcsolatban, csak úgy felelhetünk meg, ha támogatást kapunk legfőbb munkaeszközünk, osztályozó táblázataink részletesebb kidolgozására. Számos szakcsoportban volna kívánatos a táblázatok lényeges bővítése.

De nemcsak jobban tagolt táblázatok kellenének, hanem még inkább arra volna szükség, hogy módszertani utasításokkal lássuk el az ETO bővített újabb kiadását, amely az összefüggések feltárásával, az utalások jó kiegészítésével a szakozó tanfolyamok munkáját megkönnyítené, az osztályozó szakérők képzését lényegesen előmozdítaná, részletes tárgymutatójának a szinonimákra kiterjedő feldolgozásával az olvasószolgálat segítségére sietne, és a nagyközönség, a kutatók érdekeit alapos tájékoztatásával közvetlenül is ki-elégíthetné.

Mint hogy ez az elképzelés nagyobb távlatú munkafolyamatot indít meg, célszerű volna tervbe venni már a közel jövőben osztályozási tankönyv megjelentetését. Ez a kiadvány a szakozó-kaderek képzésében és továbbképzésében alapkiindulást jelenthetne.

2. Ezzel el is érkezünk a bevezetésben felállított második követelményhez: képzett szakérők végezzék az osztályozást.

A képzettség egyrészt általános ismereteken nyugodjék, másrészt osztályozáselméleti alapokon és a szakozási technika elsajátításán.

Minden könyvtári munka eredményesebb, ha tárgyismeret, tájékozottság a különböző szakmákban, nyelvismeret megsokszorozza a könyvtári dolgozó műveltségbeli alaptőkéjét. Az osztályozásnál éppen előfeltétel, hogy a tudományos dolgozó képes legyen a könyvek tartalmát eddigi ismereteihez társítva magáévá tenni és kellően értékelni. Tárgyi, szakmai és nyelvismeret nélkül hozzá sem kezdhetünk a szakozási munkához.

Állítsunk mind műveltebb főket az osztályozás szolgálatába! Az általános könyvtár szakozó káderének enciklopédikus műveltségre kell törekednie, ideológiai tájékozottságra, az eszmék és a tudomány alakulásának, az ágazatok és segéd tudományok egymásbahatolásának, szövevényes szerkezetének, határainak ismeretére általában. A szakterületen, szakkönyvtárakban, szakdokumentációban működőknek szakjuk területén kell mélyreható tájékozottsággal rendelkezniük: alaposan kell ismerniük a kérdéses tudományág történetét, időszerű kérdéseit és fejlődésének irányát.

Nem hisszük, hogy a közeljövőben ilyen nagyigényű tudománytörténeti képzés osztályozók számára külön megvalósítható lenne. Ezen a vonalon így továbbra is az önképzésre kell hagyatkoznunk. Az osztályozó könyvtáros önmagát állandóan továbbképezve figyelemmel kíséri, hogy milyen számára hasznos adatokat tartalmazó kézikönyvek, lexikonok jelennek meg általában és különösen könyvtára profiljában, gyűjtőkörében. Segédkönyvtárát ezekkel felszerelve és kiegészítve mindig a tudomány legújabb, leghaladottabb álláspontját ismerheti meg, és így kellő tájékozottsággal végezheti az osztályozás munkáját. Ugyanígy a közvetlen szakozási segédkönyvek mindenkor a legfrissebb, az osztályozás legaktuálisabb kérdéseit felölelő táblázatok legyenek. Az általános ismeretek terén az önképzést később szervezettebb forma fogja felváltani. Ma még népünk műveltségi szintjének állandó emelése az a szilárd alap, amely az alkalmas személyek kiválasztását a tulajdonképpeni könyvtári osztályozó munkára lehetővé teszi.

Míg az általános műveltség megszerzése vagy megszerzettetése nem speciális könyvtárosi szakfeladat, hanem csak követelmény, amely nélkül neki sem lendülhetünk munkánkunk, addig a könyvtári osztályozás mikénti végrehajtásáról, a szakozási technika elsajátításáról már nekünk kell gondoskodnunk.

Ez a szakirányú képzés az elmúlt esztendőben is az egyetemi és főiskolai könyvtárosi oktatás keretében és különböző tanfolyamokon történt.

A gyakorló könyvtárosok tapasztalata, hogy a felsőfokú oktatás nem ad a könyvtáraknak még kezdő szakozókat sem, hanem az egyetemről kikerülő ifjú dolgozókat éppen úgy kell kezdő szakozók számára rendezett tanfolyamokon ebbe a könyvtári munkafolyamatba bevezetni, mint a más munkaterületről átirányított dolgozókat. Még kellene vizsgálnunk, hogy ennek a jelenségnek a kevés óraszám-egyedüli oka, vagy magát az oktatást is jó volna-e közelebb hozni a gyakorlati osztályozáshoz?

A szakozási tanfolyamoknak ebben az esztendőben azt a hibáját említhetnők meg, hogy megint csak kezdőkkel foglalkoztak, elemi ismeretek nyújtására szorítkoztak, míg a néhány évvel ezelőtt megindult továbbképzés lekerült a napirendről.

Kétségtelen az, hogy a közművelődési könyvtárakban megindult feldolgozó munka nagyon sok új kezdő szakérő betanítását igényli, de továbbképzésre is szükség van a fejlődés érdekében. A feldolgozó, tehát az osztályozó képzés jó módszerét kezdte meg az év második felében az Országos Széchényi Könyvtár, amikor brigádot alakított már begyakorolt feldolgozó könyvtáros vezetésével az oktató munkára kiszemelt, de további feldolgozó kiképzésben részesülő módszertani dolgozókból, akik tapasztalataikat átadták vidéki, elsősorban megyei feldolgozó könyvtárosoknak. A megindult munka folytatása megfelelő anyagi fedezettel 1955-ben nemcsak a kérdéses könyvtárak anyagának nagyobb arányú feldolgozását indíthatja meg, hanem meghozhatja gyümölcsét tapasztalatcsere alapon, ha a kapott oktatás ellenében a felmerülő problémákat a feldolgozási vezetéshez rendszerezve eljuttatják.

Van baj itt is. Nincsen ugyanis elég szakérőnk, akiknek felkészültségük és gyakorlatuk volna az oktatói munka elvégzésére. Vidéken szívesen fogadják a segítséget, de inkább saját feldolgozásuk közvetlen elvégzésének örülnek, és kevésbé szorgalmazzák ottani munkaerők szakmai fejlődését. A kiképzőknek is nehéz helyzetük van. Különböző helyeken különböző előképzettségű és műveltségű dolgozókat kell betanítaniok. Egyik állomáson még elemi ismereteket is kénytelenek közvetíteni, míg másutt a technikai fogások elsajátíttatására szorítkozhatnak. Így aligha képesek egységes munkamódszereket kidolgozni.

3. Szorosan összefügg a képzés és továbbképzés kérdésével az osztályozó munka egységes irányítása. Hogy az egy könyvtárban található azonos tartalmú műveket vagy a nagyon hasonló tárgyú és természetű könyveket azonosan kell szakozni, osztályozási alapkötetelmény, amelynek betartása nélkül nem jutunk el a szakkatalógus helyes tagoltságához. A könyvtáron belül az egységes eljárást a katalógusterv és az a lehetőség biztosítja, hogy a szakkatalógusban mindenkor utánanézhethünk, hogy az osztályozási feladatot azonos vagy egészen hasonló esetben hogyan oldották meg.

Az ETO rendszer teljes táblázatai a szakjelzet megoldására gyakran többféle lehetőséget adnak. Ha vannak is szabályok, — ilyen az ún. előny-szabály: nem szabad összetett jelzetet használni, ha a könyv tartalmát egyszerű főtáblázati számmal kifejezhetjük stb. — amelyek osztályozó rendszerünk szellemének és szerkezetének alapos ismerete mellett eléggé szilárd támpontot nyújtanak a helyes, sokszor egyedül helyes megoldáshoz, még mindig maradnak esetek, amikor két- vagy többféle jó szakjelzet lehetséges; felfogás és megítélés dolga, hogy bármilyen szaknyilvántartástól elvonatkoztatva csupán táblázati alapon a könyv tartalmát kifejező szakjelzetek közül melyiket tartjuk megfelelőbbnek.

Az eltérő osztályozások azonban többnyire nem innen származnak, hanem inkább onnan, hogy először nincsen kellő tárgyismeretünk, másodsor a tudomány fejlődése gyakran vet felszínre új kérdéseket, összefüggéseket, szempontokat. Az első esetben a tárgyra vonatkozó kézikönyvek, lexikonok, szótárak és egyéb segédkönyvek gondos tanulmányozása áthidalhatja hézagos ismereteinket, az utóbbinál bizony a segédeszközök sem adnak elég támpontot, hiszen itt olykor még a szakemberek tapogatódzásáról beszélhetünk csak, a problémák tudományrendszertani hovatartozása későbbi elbírálásra vár.

Mégis mi a megoldás? A központi osztályozás. Ezt a kérdést az elmúlt esztendőben is felvetették hatóságai és magánszemélyek egyaránt.

Kétségtelenül olyan valaki képes az irodalmi termék szakjelzetét kifogástalanul és példamutatóan megadni, aki egyrészt a termék szakterületén otthonosan mozog, s egyben az egyetemes tizedes osztályozásban is jártas. Az volna az ideális állapot, hogy csak ilyen szakérők osztályozzanak. Ennek a célnak az elérése haladottabb, nagyobb országokban sem sikerült. Nálunk az ilyen arányú tervezés gazdaságosságának személyi és tárgyi akadályai még nagyobbak.

Ennek ellenére szívesen látunk e téren minden kezdeményező lépést. Így az elmúlt esztendőben örömmel vettük tudomásul, hogy a Nehézipari Könyvkiadó által kiadott könyveken az ETO szakjelzetei szerepelnek. Más könyvkiadók is kezdik ezt a gyakorlatot átvenni. Ha az egyes művekhez a jelzeteket a könyv tárgykörében jól tájékozott és a szakozás művészetében jártas személy állapítja meg, s kellő gondot fordítanak a számok sajtóhibamentes megjelenésére, egyengetik a könyvtári olvasók, kutatók útját az általuk kiadott könyvekhez. Ezek a művek így a könyv tárgyát leginkább kifejező szakcsoportokba kerülnek.

Egységes irányítás hiányában azonban a kiadói jelzetelés közvetlenül nem vezet el legfőbb célunkhoz, hogy ugyanazon mű azonos szakjelzet alatt legyen található az ország összes könyvtáraiban; ellenben nagyon segíti az újonnan megjelenő nyomtatványok központi szakozását, amely általában és intézményesen is biztosítva van Magyarországon. Hiszen a kötelespéldányok alapján az Országos Széchényi Könyvtár központilag feldolgozza az országban kiadott műveket. Ennek eredményeként minden hónap honi könyvtermése központi címléírással és központi osztályozással megjelenik a *Magyar Nemzeti Bibliográfiában*, a fontosabb folyóiratcikkek ugyanilyen feldolgozása a *Magyar Folyóiratok Repertóriumában*. Mindkét kiadvány minden felvett tétele részletes szakjelzetet kap, s ezzel a folyó anyag központi osztályozása a tudományos könyvtárak részére megvalósult.

Ezenkívül a Központi Könyvtárellátó igénylése alapján az Országos Széchényi Könyvtár nap mint nap ad a közművelődési könyvtáraknak — szakszervezeti, üzemi, megyei, járási, városi és minden egyéb népkönyvtárnak — központi feldolgozást, a közművelődési könyvtárak módszertani irányítói által igényelt, terjedelemre és formára leszűkített szakozást, leegyszerűsített osztályozást, címléírást és raktárjelzet-megállapítást. A Könyvtárellátó napok alatt nyomtatásban elkészített a tizedes szak- és raktárjelzettel ellátott katalóguscédulákat, amelyek az új könyvekkel együtt a Könyvtárellátónál kaphatók. Így a folyó megjelenések központi osztályozása közművelődési könyvtári vonalon is biztosítva van.

Egységes szakcsoportok kialakítása a tizedes szakkatalógusban, a legjobb, a leghasznosabb osztályozási mód megteremtése, amely mintául szolgálhat a nem központilag készült szakozásnak, mind tudományos, mind közművelődési könyvtári vonalon a központi osztályozásnak elsőrendű feladata. Minden központi feldolgozásnak azonban van egy másik célja is: munkaerőmegtakarítás, általában racionalizálás. Azt a munkát, amelyet párhuzamosan sok helyen jól, másutt kevésbé jól vagy éppen gyengén végeznek, a legalkalmasabb munkaerők kiválasztásával egyetlen központi helyen jobban és gazdaságosabban lehet elvégezni.

Áll ez a tétel a központi osztályozásra is, amelyet a sokszor ismétlődő új magyar beszerzés tekintetében irányító szerveink a fentiek szerint már megszerveztek. Ennek a központi munkának hatását fokozni lehetne. Ha a

központi szakozást feltűntető bibliográfiák előbb vagy nem sokkal későbbben jelennének meg, mint amikor a könyvtárak a kérdéses irodalmat a közönség gyors kiszolgálása érdekében feldolgozni kénytelenek, s ha ezt az osztályozó munkát a különböző szaktudományokban is jártas káderek bevonásával, pl. együttműködve az előbb említett, általánosítandó könyvkiadói jelzettel, tökéletesíteni lehetne, mindent elvégeztünk, amit e téren jelenleg elérhetünk.

Mert az új magyar beszerzésen túlmenően központosítani értelmesebben alig lehet. Népkönyvtári és tudományos könyvtári régebbi magyar anyagunk és a külföldi beszerzések könyvtárról könyvtárra lényegesen különböznek egymástól, az ismétlődő tételek ritkák. Ezek tehát racionálisan csak az egyes intézeteken belül osztályozhatók. Ennél az anyagnál így a központosítás csak túladminisztrációt eredményezne anélkül, hogy megtakarítást érjünk el.

Persze a régebbi magyar és külföldi könyvanyag osztályozásánál is kívánatos egységes osztályozási eljárás. De ezt már nem túlméretezett központi osztályozással, hanem úgy kívánjuk szolgálni, hogy munkaközösségünk, az Országos Osztályozó Bizottság vázolt tevékenységét igyekszünk átfogóbbá, hatékonyabbá, fürgébbé varázsolni. Foglalkozhatnánk összefogó, általánosabb ismeretanyag osztályozásának módszertani kérdéseivel, amelyek több könyvtárat és több könyvtárost érdekelnének. Munkásságunkról gyakrabban, időszerebben kellene beszámolnunk. Közölhetnők pl. magyarul és rendszeres időközökben, hogy (az említett *PE notes*-okban vagy egyéb publikációkban) milyen kérdések foglalkoztatják az ETO nemzetközi bizottságát.

Munkaközösségünk további aktivizálását némely vonatkozásban közvetlen feletteseink jóakarató támogatása is biztosíthatja, míg feladataink nagyobb arányú kiterjesztéséhez s ezek végrehajtásához csak a Könyvtártudományi Főbizottság segíthet hozzá, ha a kiszélesedett programot beépíti a következő könyvtári ötéves tervbe.

Egy-egy tárgyszóval kifejezhető akár nagyon speciális, akár általánosabb fogalom mikénti osztályozása főként a tudományos könyvtárakat érdekli. A közművelődési könyvtáraknak is vannak osztályozási problémáik, de ezek mások. Ilyenek eddig nem is kerülhettek az OOB elé, hiszen ez a szerv eredeti elindulásakor azt a feladatot kapta, hogy a szakdokumentáció osztályozási bizonytalanságai esetén döntson, és ezzel adjon segítséget az egységes gyakorlat kialakításához.

Ha a továbbiakban az OOB működését a közművelődési könyvtárak osztályozása kérdéseire is ki kellene terjesztenie, először azt vizsgálná meg, hogy a szervezés milyen eszközeit használja fel, hogy tényleg szolgálhassa az egyetemes magyar könyvtárügyet. Mert vannak ezen a téren megfontolásra készítő tapasztalataink.

Amikor a Könyvtárellátó felállítása idején felmerült az a helyes elv, hogy ennek feladatkörében nyilvántartó lapok (kataloguscédulák) is készüljenek, s a könyvekkel együtt ezeket is szállítsák a megrendelő, főképpen közművelődési könyvtáraknak, a nyilvántartó lapok fogalmazványainak elkészítését a központi feldolgozást végző Országos Széchényi Könyvtár Könyvfeldolgozó Osztályára bízták. Ennek az intézkedésnek következményeit ma már áttekinthetjük. Mert mi történt? A népkönyvtári (állami, fővárosi) vezetés időnként bizonyos kívánságokat nyilvánított, hogy a Könyvtárellátó katalóguscédulái milyenek legyenek, miben és mennyire térjenek el a központi feldolgozás szabványos felvételeitől.

Látszólag csak kis többletmunka: a raktári betűrendi jel kikeresése minden műhöz, az ismeretterjesztő könyvekhez még a raktári szakcsoport-jel é is, módosítások a címleírásnál, majdnem mindig egyszerűsítés a már megállapított szakjelzeteken. A Könyvtárellátó nyomtatott katalóguscédulái mégis nélkülözik az egyöntetűséget, amelynek éppen a közművelődési könyvtári munkában kellene mintául szolgálnia. Kettős oka van ennek a hiányságnak. Az egyik az, hogy a központilag készült kéziratból a tudományos feldolgozás korrektúrája nélkül lesz nyomtatott nyilvántartólap, a másik az, hogy a tudományos könyvtárosok részleteiben nem ismerik, általában nem ismerhetik eléggé a közművelődési könyvtári szempontokat.

Nem lenne-e ugyanilyen baj az OOB-vel, avval a könyvtári munkaközösséggel, amely tudományos feladatát 1954-ben is önzetlen odaadással, a tagok állandó és buzgó részvételével végezte? Ez a csupán tudományos könyvtárosokból álló testület nem fejlődne-e vissza saját munkaterületén anélkül, hogy a közművelődési könyvtári osztályozást jól irányítaná?

Mert azokkal a közművelődési könyvtári követelményekkel, amelyekkel számolnunk kell, hogy döntéseink valóban irányt szabjanak az egységes osztályozásnak, vajmi kevesen foglalkoztunk még. Pedig itt azután igazán kellene közlár megállapodások a szakjelzet terjedelmére, hiszen majdnem minden szakcsoportban határt kell szabni, hogy a tagolás milyen mélyre terjedjen, le kell szegezni, hogy a közös alosztások közül melyeket, milyen esetben és mennyire részletesen, milyen csoportosításban alkalmazzuk. Mind a főtablázatoknak, mind az alosztásoknak ez a következetes alkalmazása nélkülözhetetlen feltétele annak, hogy azonos felépítésű szakkatalógusokat kapjunk.

Több tárgyú, több szempontú könyveinket több szakjelzettel is elláthatjuk, s így a szakkatalógus különböző szakcsoportjaiban tartjuk nyilván ugyanazt a könyvet. De a népkönyvtárak részére történt osztályozás nemcsak a könyveknek szakok szerinti nyilvántartását szolgálja a szakkatalógusban, hanem egyúttal a raktári szakcsoport-jelek kötelező alkalmazásával kijelöli az egyes könyv helyét a polcokon. Az egyedi könyvnek ilyen helye csak egy lehet. A népkönyvtáros rendszerint erre a csoportosításra támaszkodik, amikor irodalmat ajánl. Tehát itt a következetes használat általában használhatóságot is jelent, ellenkezője zűrzavart, a könyvtár feladatának, az olvasók könyvigénye kielégítésének gyenge elvégzését.

Ezért kell előre megtervezni, hogy például a szakbibliográfiák, illetőleg szakstatisztikák 010, illetőleg 310 raktári szakjel által képzett szakcsoportban álljanak-e, vagy annak az ismeretágnak szakcsoportjához kerüljenek-e, amelyek bibliográfiáját vagy statisztikáját szolgáltatják. Másik példa: papírkereskedelmi kérdésekkel foglalkozó kiadvány raktári szakjele 380, 658 vagy 676 legyen-e,? Elméletileg bármelyik szakjel elképzelhető. Ha nem készítünk tervet, nem adunk utasítást, hol itt, hol ott fognak a hasonló tárgyú könyvek felbukkanni. El kell továbbá dönteni, hogy az egyes iparágak könyvviteli vagy üzemgazdasági kérdéseit a 657, illetőleg 658 raktári szakjel alatt gyűjtjük-e, vagy a kérdéses iparágnál stb. Lehet, persze olyan nézet is, hogy két vagy több példánnyal felszerelt nagyobb közművelődési könyvtárakban ilyen komplex tartalmú könyvek első példányát az egyik, másodpéldányát a másik raktári szakjel alatt helyezzük el, utolsó példánknál maradván a textilipari üzem megszervezését tárgyaló mű egyik példányát a 658 jelzetű üzemgazdasági csoporthoz, a másikat a textilipari könyveket együvé tároló 677 raktári jel alá. Ez utóbbi

eljárás csak nagyon fejlett káderek munkamódszere lehet, míg az általános utasításnak az egyértelmű, következetes használathoz kell ragaszkodnia.

Szaporíthatnók a példákat, — mikor kerüljön a biográfia a 920 raktári jel alá, s kerülhet-e és mely esetben más szakcsoport-hoz, amelyre például jellemzőbb a tárgyaló személy élete; lehet továbbá még az is vitás, kapjon-e a mű egyáltalán raktári szakcsoport-jelét: így az utazási könyveknél elmarad a szakcsoport-jel, és csupán betűrendi jelet alkalmazunk, ha a munkát szépirodalomnak minősítjük, ha ellenben ismeretterjesztőnek, a betűrendi jel fölé még a 910 szakcsoport-jel használata is kötelező stb. — A kétes eseteknek kimerítő felsorolását semmiképpen sem adhatjuk, nem is lehet feladatunk.

Annyi azonban bizonyos, hogy akár az OOB-nak, akár más szervnek döntenie kell a vitás kérdésekben, minél előbb foglalkoznia kell olyan parancsoló módban írt módszertani utasítások kidolgozásával, amelyek a felhalmozott következtelenségeket felszámolják, a jövőre vonatkozólag lehetőségüket kapcsolják, vagy legalábbis a minimumra csökkentik.

4. Minden osztályozó munka eredményességének próbaköve, betetőzése a szakkatalógus. Ha ez nevelő, tanácsadó szerepét betölteni képes, ha benne a könyvtárlátogató könnyen és jól tájékozódik, munkánkkal meg lehetünk elégedve, ellenkező esetben keresni kell a javítás, a tökéletesítés eszközeit.

Foglalkoztunk 1954-ben szűkebb körű munkaközösségi és nyilvános nagy vitaüléseken az olvasói ajánló katalógus kérdéseivel. A lényegyet tekintve szakkatalógus-problémákról van itt szó, ha ez a tanácskozással berekesztő összefoglalásokban kevésbé tűnt is ki, mint magukon az üléseken, ahol a tárgyalások alapja mindvégig az maradt, hogy a Szovjetunió útmutatása, példája szerint van szükség két katalóguskategóriára: a) olvasói ajánló katalógusra, amely ott mindig szakkatalógus és b) szolgálati állománykatalógusokra, ahová valamennyi többi katalógusfajta, tehát a teljes szakkatalógus is bele tartozik.

Megagyezték ezek a tanácskozások abban is, hogy az olvasói katalógus gyűjtőmunkájában és csoportosításában az anyagot úgy kell feltárni, hogy az egyes tudományágak közötti reális kapcsolat kidomborodjék, hogy minden ismeretágbán a marxizmus—leninizmus klasszikusainak megállapításai, valamint a tudományos kutatás legújabb és legjobb eredményei az élvonalba kerüljenek, ha kell cikkek kiutalásával és más analitikus feldolgozással, és hogy végül ez a katalógus nevelési feladatokat is töltsön be, amikor a szakismeretek anyagát úgy csoportosítja, hogy a közérthetőtől, a könnyebben felfoghatótól halad az előismereteket feltételezőn át a mind nehezebb, a mind több szak tudást igénylő felé. E három funkció teljesítése által válik katalógusunk az olvasmányok ajánlásának legfontosabb eszközévé.

Most már függetlenül attól, hogy ezeknek a követelményeknek most vagy a közel jövőben megfelelhettünk-e, kétségtelen, hogy a kitűzött célt csak a szakkatalóguson keresztül szolgálhatjuk eredményesen.

S ennek a cikknek keretében eltekinthetünk attól is, hogy az olvasói ajánló katalógus problémája nem tisztán osztályozási kérdés, sőt elsősorban nem is az, hanem könyvtárpolitikai; SZENTMIHÁLYI János, az olvasói katalógus nyilvános vitaülésének előadója helyesen mutatott rá arra, hogy »oly katalógus szerkesztése a feladat, amely híven tükrözi a szocialista alapot, szocializmust építő népünk kultúráját, szocialista tudományunk legjobb eredményeit, egyben segíti a szocialista társadalom további fejlődését« és hogy »az olvasói ajánló katalógus felállításáról való lemondás egyet jelent a nevelői funkcióról, a könyvtár alapvető funkciójának betöltéséről való lemondással.

A lényeg a mi szempontunkból az, hogy van vagy kell lennie minden régi nagyobb könyvtárban két szakkatalógusnak, — új, kisebb könyvtárainkban, ahol csak ajánlható irodalom van, a kettő egybeesik, — az egyik az olvasói ajánló katalógus, amelynek lehet ugyan betűrendi velejárója, de utóbbi csak olyan funkciót tölt be, mint valamely szakkatalóguséhoz szerkesztett névmutató, — a másik a szolgálati szakkatalógus.

Amikor osztályozó munkánk 1954. évi eredményeit és fogatkozásait vesszük számba, örömmel gondolunk a segítségre, amelyet a katalógussal foglalkozó tanácskozások a mi munkánkban is jelentettek. Nekünk az osztályozás és a szakkatalógus szorosabb összefüggése miatt most témánk befejező részében csak a szakkatalógus időszerű kérdéseivel kellene foglalkoznunk, de mi már régen valljuk, és felfogásunkban az elmúlt esztendő katalógus-ankétjai csak megerősítettek, hogy mindig a könyvtári munka egységes szemléletéből kell kiindulni, az olvasó, a kutató eredményes szolgálatára törekedni. Az olvasó, a kutató a könyvtárral szemben igényeket támaszt. Ezeknek kielégítése az adott könyvtár feladata, profilja keretében jó katalógushálózat segítségével leginkább megközelíthető. A katalógusszerkesztés komplex kérdés. Kell egy tervnek lennie, amely eldönti, hogy milyen katalógusok legyenek, ezek egyes fajtáiba milyen alapon, mikor és hány nyilvántartólap kerüljön, hogy a fenti célt elérhessük. Minthogy ez az osztályozáshoz közelálló munkafolyamat, kapcsolódik a mi feladatainkhoz. De nem szükségképpen mi végezzük, s ezért csak érintettük a kérdést. Szorosan hozzánk csak a szakkatalógus-munkálatok tartoznak, tehát most alapkérdésünkhöz visszakanyarodva nézzük meg: foglalkoztunk-e a szakkatalógus tervezésének és szerkesztésének kérdéseivel, foglalkoztunk-e eleget, s mi a további teendő?

Magánál a szakozás műveleténél megállapítjuk a könyv tárgyát, tartalmát, az ennek megfelelő jelzetet az osztályozó táblázatokból kikeressük, illetőleg a részletező szakozásnál az osztályozó elemek mérlegelésével megalkotjuk az összetett tizedes szakjelzetet. A figyelem az osztályozásnál tehát szükségképpen arra összpontosul, hogy a könyv melyik szakcsoportba vagy szakcsoportokba kerül, és abban vagy azokban a helyét a közös alosztások kiválasztásával lerögzítjük. Ennél a munkánál, különösen bizonytalansági érzés esetén, kívánatos, hogy a szakozó döntése előtt a könyvnek a tervezett szakjelzet szerinti leendő helyét a szakkatalógusban körültekintse, s ezen az alapon elhatározását esetleg módosítsa. Vagyis az osztályozó már a könyvtári szakjelzet megállapításánál ne csak a könyv tartalmára, még kevésbé csak címére legyen tekintettel, hanem arra is, hogy értelmes csoportosítást kapjunk a szakkatalógusban.

Nem mehetünk azonban el a másik végletig, amelyet LEVIN hirdet, hogy az osztályozásnál arra összpontosítsuk figyelmünket, hogy milyen művekből álljon a szakkatalógus egy-egy szakcsoportjának anyaga. A nagykönyvtárban a munkafeladatok specializálódnak; itt az osztályozó szakérők aligha fordíthatnának kellő időt az állomány feltöltésének kérdéseire. A LEVIN-féle osztályozási és szakkatalógus követeléseknek létjogosultsága csak közművelődési könyvtári vonalon van, ahol a szakkatalóguson keresztül gyakorolt világszemléleti nevelés egybeesik a közművelődési könyvtár állomány-kiakasztási politikájával.

Az olvasói katalógusszerkesztés kérdéseinek múlt esztendei tárgyalásánál s okat hallottunk arról, hogy milyen anyagot és hogyan kell abba felvenni,

mi t és mikor selejtezni belőle, ha elavult. De 1954-ben még nem esett szó a szakkatalógus szerkesztésének technikai kérdéseiről. Az volt a látszat, mint ha itt minden a legnagyobb rendben volna, mintha a könyvtárosok ezekkel a követelményekkel tisztában volnának, s ezek szerint is járnának el.

Pedig talán itt van az osztályozási munka gyenge pontja. Képeztünk ki új szakerőket, akik több-kevesebb sikerrel szakozzák a könyveket ; ha ezt többnyire a szakkatalógustól függetlenül teszik, célunkat nem érjük el. Nagy-könyvtáraink sem állítottak még be külön szakerőt, aki csak a szakkatalógus tervezésével és szerkesztésével foglalkoznék. Így katalógusaink sok vonatkozásban nélkülözik azt az áttekinthetőséget, amely gyorsan elvezeti a kutatót munkája forrásaihoz.

Csak későbbben, újabb szakerők képzésével látjuk megvalósíthatónak KŐHALMI Bélának MALCLÈS-re támaszkodó jogos és helyes követelését, hogy egy-egy szakcsoportban a könyveknek fontossági sorrendjét állapítsuk meg, de számos esetben javíthatunk a mai szakkatalóguson, ha a szerkesztés elvi alapjait tisztázzuk, s ennek eredményeit a gyakorlatba átvisszük.

Olyan gyakorlatra gondolunk, amilyent a közművelődési könyvtáraink számára készült első *Könyvtári mintakatalógus* felmutat. Ebben az egyes fejezetek, az egyes tudományágak, szakcsoportok tizedes jelzete után mindjárt felsorolják a felhasznált alszakokat, alcsoportokat, a tovább nem bontott szakoknál utalnak azokra a jelzetekre, amely alatt hasonló vagy rokon tárgyú könyveket lehet találni, a felhasznált szakok rendjében adnak felosztást-tükröző tartalomjegyzéket, továbbá a szakcsoport elnevezése tárgyszóihoz betűrendes mutatót.

Ilyen természetű áttekintést a tizedes szakkatalógushoz eddig is megkívántunk. De az osztályozandó anyag természete, a kutatók részletkérdések felé forduló érdeklődése mind összetettebb jelzeteket hozott felszínre, és ezzel mind szövevényesebbé vált a szakkatalógus. Ebbe már nemcsak főszakok, ismert tudományágak közismert felosztását, nemcsak megszokott összefüggések ünös-untalan ismételt kölcsönös utalásait kell az osztólapokon feltüntetni, ahogyan ezek a felosztások és összefüggések az osztályozó táblázatokban is megtalálhatók.

A táblázatok szerkezetéből, utalásaiból, mutatózásából a szakkatalógusba annyit átvinni, hogy az közérthetővé váljék, elemi követelmény, amely az osztályozásra bőven ró feladatot. De a mind összetettebb jelzetekkel ellátott nyilvántartó lapoktól duzzadó szakkatalógusban teljes értékű áttekintést csak külön szakkatalógusszerkesztő adhat, aki állandóan figyelemmel kíséri, hogy nemcsak milyen ismeretágyban, hanem annak milyen részkerdeiseiben gyűlik az anyag, hol kell ezt újabb osztólapokkal áttekinthetőbbé tenni, milyen összefüggésekre utalni, ezt a kölcsönös hivatkozást az összefüggésekre hogyan és miként kell az általános részből a speciális felé eltolni, hogy kifejezőbb, a kutatóra tanulságosabb legyen.

Ennek a szakkatalógus-szerkesztőnek volna hivatása az osztályozásnál kapott szakjelzetekből hasznos csoportosításokat teremteni, amely igény a megfelelő tizedes jelzet pontos megadása mellett is járulékosan felléphet. (Mellesleg az osztályozás következetlenségeit a szakkatalógus szerkesztője észlelheti leginkább.) De tételezzük fel a jó munkát ; emellett is felmerülhet az a kívánság, hogy a szakkatalógusban másképpen vagy másképpen is csoportosítsunk, mint amilyen tagolás a szabályos jelzethől folyik. Világítsuk meg konkrét példával a kérdést!

Könyvünk tárgya	Jelzete
Gyermekgyógyászat	616—053.2
Szívbajok gyermekkorban	616.12—053.2
Gyermekek légzőszervi betegségei	616.2—053.2
Gyomor- és bélbeteg gyermekek	616.33/.34—053.2
stb.	

A gyermekbetegségekről szóló könyvek szabályos jelzettel ellátott szaknyilvántartó lapjai a katalógus legkülönbözőbb részein található.

Helyes az, hogy a gyermekkori szívbetegségek a többi szívbetegséggel együtt, a gyermekek légzőszervi betegségei a légzőszervek patológiájánál legyen található stb. Jogos kívánság azonban az is, hogy a gyermekgyógyászatra vonatkozó könyveket ne kelljen a katalógus különböző részeiből összekeresni. Ennek a kívánságnak jó katalógusszerkesztéssel úgy felelhetünk meg, hogy mindazokról a kiadványokról, amelyek az egyes szervek gyermekkori megbetegedéséről tárgyalnak az *általános gyermekgyógyászat* 616—053.2 jelzetű szakjánál is elhelyezünk egy további katalóguscédulát.

Csak egy rövid példa ez. A szakkatalógusszerkesztés számos elméleti és gyakorlati követelményének részletes taglalására e tanulmány keretében ki sem térhetünk. De annyi kétségtelen, hogy az osztályozásnak ez az elmúlt esztendőben még mostohán kezelt elágazása alaposabb gondozást igényel. LENIN mondta: »A katalógus út az egész könyvkészlethez.« Legyen ez az út ápolat, biztos vezetésű! Egész munkánk csak így válik gyümölcsözővé.

VEREDY GYULA

Az Országos Osztályozó Bizottság határozatai 1954-ben

A következőkben közöljük 1954-évi határozatainkat, amelyek az osztályozó könyvtárosok megkeresésére adtak tanácsot, segítséget, útmutatást a helyes tizedes szakjelzet megalkotására, használatára. Ebben a munkában terminológiai egységesítésre, közvetve a tizedes szakkatalógusban egységes szakcsoportok kialakítására törekszünk, a legjobb, a leghasznosabb osztályozási mód megteremtésére új fogalmak körülírásával, olykor a nemzetközi táblázatokban sem szereplő vagy tévesen megvilágított fogalmak tartalmának meghatározásával.

Munkaközösségünk azzal az egységes irányítással, módszertani segítséggel, amelyet a táblázatok olykor nem eléggé éles megfogalmazása, a szocialista és polgári terminológia ütközése esetén ad új fogalmak besorolásához, a magyar szakkifejezések értelmezéséhez, az egymástól eltérő osztályozást igyekszik kiküszöbölni a problémák gondos megtanácskozása után hozott határozataival.

Minthogy a dolgozók részéről bárki kérheti az OOB döntését, határozatai egyben tükrözik azokat a kérdéseket, amelyek a szakozó könyvtárosokat foglalkoztatták. Az elmúlt 1954-es esztendőben sok egyéb szakterület mellett az év első, nagyobbik felében főképpen a politikai gazdaságtan és üzemgazdaságtan tárgyköréből származtak az elbírálandó témák, míg az év vége felé szép számmal kellett az agrártudományok egyes részkérdéseiben határozni.

A tárgyszó betűrendjében közöljük az elmúlt év döntéseit, megadjuk a tizedes jelzetet, — ha a tárgyszóval kapcsolatban többféle megoldás lehetséges, mindegyik változat lényegét altárgyszóval megadjuk, s ahhoz csatoljuk a szakjelzetet, kevés helyen, ahol erre szükség van, magyarázó szöveget is közlünk.

- Agresszió** 341.312 [355.013.4]
 egyes agressziós cselekmények szakjelzetét úgy alkotjuk meg, hogy a szak fő-táblázati száma után a támadó állam földrajzi aiosztását használjuk — 651.1-gyel kiegészítve, pl. 327(73—651.1) az Egyesült Államok agressziós külpolitikája
- Agronómus** 63.007.2
- Állatok mozgatója** az állatgondozásban 636.083.1
- Állatok ridegnevelése**, szabadban tartása 636.083.5
- Anyagi érdekelttség** ld. dolgozók anyagi érdekelttsége
- Anyagi-műszaki ellátás** ld. népgazdaság anyagi-műszaki ellátása
- Anyagmérleg** a tervgazdálkodás elméletében 330.173.34 [339.8.002.3]
- Anyagmozgató**, belső 658.56.002.71
- Áruforgalmi költség**
 kereskedelmi vállalatok szervezésénél 658.8.031
 önköltségszámítási, üzemi könyvelési szempontból 657.473
- Áruforgalom** 339.6/.8
- Áruk minősítése** 658.772
 az egyes árukat viszonylati alosztással fejezzük ki
- Árukönyvelés**
 mint forgatóke-számla 657.422.7
 mint leltári készletnyilvántartás 657.371
 raktárellenőrzési szempontból 658.787
- Áruteremelés** 338 [38]
- Átfutási idő** az üzemgazdaságban 658.54
- Befejezetlen termelés**
 elemzése 658.562.6.012.225
 mérése 658.562.6.012.22
 számvitele 657.476
- Belső anyagmozgató** 658.56.002.71
- Béralap**
 költségszámítási szempontból 657.471.3
 üzemgazdasági szempontból 658.32 : 336.126.41
- Biogáz** 662.769
- Dekaton** ld. tiztusa
- Dokumentális revízió** 657.6
- Dolgozók anyagi érdekelttsége**
 a politikai gazdaságtan alapfogalmainál 330.161
 mint munkabér-kérdés, nyereségrészesedés 331.24
 szociálista gazdálkodás mellett a dolgozók anyagi érdekelttsége lépten-nyomon megnyilvánul, így más szakjelzet is előfordulhat
- Egyenletes munka** ld. munka egyenletessége
- Egyesült kolhozok** 333.2
- Energia mérleg** a tervgazdálkodás elméletében 330.173.34 [620.9]
- Energianorma** 658.26 : 658.516
- Éves tervek**
 közigazdasági vonatkozásban 330.173.34 "45"
 az üzemgazdaságban 658.012.2 "45"
- Fegyverkezés**. Fegyverkezési verseny 355.014.1
- Finanszírozás** a közigazdaságtanban 332.7
- Folyamatos termelés**
 közigazdasági munkaszervezés 331.875.2
 üzemgazdasági munkaszervezés 658.387.52
- Folyékony trágyázás** 631.86—498.3
- Főagronómus** 63.007.1
- Főzélék-jélek természetese** 635.1/.6
- Gazdasági elemzés** 338.93.011
- Gazdasági mutatószám** 331.141 : 338.011
- Gazdasági számtan** 511.1 [33]
- Gépi termelés** 338.45
- Göngyölegelszámolás** 658.788.45 [657]
- Gyári egyedi gyártás** 338.45
- Gyűjtőgető gazdálkodás** 330.191.11
- Háromtusa** ld. tiztusa
- Házbizalmi**, házfelelős, házbizottság 333.32.078.42
- Hidegháború** 355.014.1 szükség esetén viszonylati alosztással a 327-hez vagy ennek alszakjához
- Impulzustechnika** (vasútbiztosító berendezések alkalmazásai) 656.25 : 654.93
- Kémiai lombtalanítás** (az aratás megkönnyítésére) 631.547.67 : 631.55.03
- Kereskedelmi számtan** 511.1 [33]
- Kertészeti zöldségtermesztés** 635.1/.6
- Két világpiac** 380.12 (47—62 : 73—62)
- Kifutók** az állatgondozásban 636.083.1 (256)
- Kohógépek** 669.002.5
- Kommunális gazdálkodás** 338 (1—2)
- Kötéstan** 677.024.001.14
- Közétkeztetés** 64.022
- Közésgazdálkodás** 338 (1—2)
- Kulisszanövények**, takarónövények 631.544.7
- Kulturális ellátás** ld. szociális-kulturális ellátás
- Kulturpolitika** 008 [32]
- Lakóbizottság** 333.32.078.42
- Lángfotométeres kémiai elemzés** 545.82 : 535.243
- Lenini tükröződési elmélet** 14M : 165.023
- Lombtalanítás**, kémiai (az aratás megkönnyítésére) 631.547.67 : 631.55.03
- Minőségi termelés** általában 338.002.237
 egyes iparágakban az illető ipar jelzetéhez csatlakozik a szempont szerinti közös alosztás, pl. 685.3.002.237 minőségi termelés a cipőiparban
- Munka egyenletessége**
 általában 331.024.3 ; a szakjelzetnek korlátozottan közös alosztási részét megfelelően alkalmazni kell, pl. az egyenletes munka megszervezése az üzemben 658.387.024.3 szakjelzetet kap

- Munkaerkölc* 331.01 : 17
Munkaerőmérleg a tervgazdálkodás elméletében 330.173.34 [331.012]
Munkáspártok egyesülése 3KPI
 viszonylati : alosztással a csatlakozó pártot is kifejezhetjük
Munkásság akcióegysége 331 [007]
Műszaki mérőszám, műszaki mutatószám
 311.141 : 658.5.012.5
Naplóbizonylatos könyvelés 657.24 : 657.33
Népgazdaság anyagi-műszaki ellátása
 339.8.002.3/5
Népgazdasági mérleg terve általában
 330.173.34 [339.4]
Népgazdasági tervezés módszere általában
 330.173.34
 ez egyes részletkérdéseket alárendelő viszonylati alosztással fejezhetjük ki, így tehát anyagmérleg 330.173.34 [339.8.002.3]
 energiamérleg 330.173.34 [620.9]
 munkaerőmérleg 330.173.34 [331.012]
 népgazdasági mérleg terve általában
 330.173.24 [339.4]
Népi együttes 793.067.2
Normatíva
 házi szabvány 658.516
 országos szabvány 389.6
Önköltségelemzés 657.478.8
Ötusa ld. tiztusa
Palántanevelés 631.544
Paritásos ár 338.532
Pártonkívüliek 329.8
Patronálás 331.054.5.078.58
Pentatlon ld. tiztusa
Pénzügyi terv, vállalati 658.154
Permettrágyák 631.82—498.3
Politikai számtan 511.1 [33]
Ragasztás elmélete
 tisztára elméleti, az összetartó erők szempontját tárgyaló mű az adhezióhoz tartozik 539.61 jelzet alá;
 a ragasztóanyagok alkalmazása 668.3.004.14 alá
Részlettervek 658.511
Sok üzemágú gazdaság 631.14 : 631.153.2
Sorozatgyártás 338.455
Szabadpiac 381.57
Szakaszos legeltetés 636.084.22''5''
Szántóföldi zöldségtermesztés 633.4
Személyi kultusz 323.5 [172.12]
Szikes talaj 631.445.52/54
Szükrajforgácsolás 621.9.018.5
Szilikátalapanyagú készítmények általában
 666.002.6
Szilikátipar általában 666
Szociális—kulturális ellátás 304
Sztrobozkópia
 általában 534.415
 gépei, készülékei 534.415.085
 sztrobozkópos sebességmérés 620.178.5
 sztrobozkópos sebességmérő gépek
 620.178.5.05
 sztrobozkópos vizsgálat általában
 53.087.252
Takarmányértékesítés, takarmányfelhasználás (az állat által) 636.085 : 591.133.2
Takarónövények (kulisszanövények)
 631.544.7
Takarónövényes termesztés 631.548
Talajkondicionálás 631.434.002.237
Társadalmi ellenőrzés 3.078.3
Távlati tervezés
 közgazdasági vonatkozásban 330.173.34
 ''313''
 az üzemgazdaságban 658.012.2''313''
Technológiai előírás 658.516.3
Technológiai jegyelem 658.512.012.421
Tejértékesítés 637.1.003
Teljesítmény elemzése 658.012.22
Termékek
 mérése 658.562.6.012.22
 tervezése 658.562.6.012.2
Termékfelvásárlás
 kereskedelempolitikai vonatkozásban
 381.731.6
 kereskedelmi üzemi szempontból 658.716
Termelékenység az üzemben általában
 338.011 : 658.561
 ha konkrét üzem (iparág, munkafolyamat) az osztályozandó mű tárgya, a viszonylat második tagja a kérdéses iparág vagy munkafolyamat, pl.
 338.011 : 677 termelékenység textilgyárban,
 338.011 : 621.941 termelékenység esztergáló műhelyben
Termelés
 befejezettsége és befejezetlensége
 658.562.6
 elemzése 658.562.6.012.225
 folyamatossága a közgazdasági munkaszervezésben 331.875.2
 folyamatossága az üzemgazdasági munkaszervezésben 658.387.52
 minőségi tervezése 658.51.018.2
 ld. még gépi termelés, minőségi termelés
Termelési eredmény 338.93.011
Termelési érték 330.138.11
Terményfelvásárlás
 kereskedelempolitikai vonatkozásban
 381.731.6
 kereskedelmi üzemi szempontból 658.716
Természeteszerű állattartás 636.083.5
Tervellenőrzés 658.51.012.7
 szükség esetén : 658.562 viszonylattal utalhatunk az üzemellenőrzésre vagy minőségi ellenőrzésre
Tervteljesítés 658.513.009.4
Tervutasítások
 a kérdéses terv jelzetéhez a (094.58) formai közös alosztást csatlakoztatjuk, pl.
 658.51 (439) ''1955'' (094.58) utasítás az 1955. évi vállalati tervek készítéséhez

Textilipari mintatervezés

nyomási minta 667.3.001.14

szövési minta 677.024.001.14

Textilipari tervezés általában 677.001.14*Tiztusa*, öttusa, háromtusa, dekatlon, pentatlon stb. 796.092.1 szükség esetén név-alosztással pl. 796.092.1 Háromtusa, 796.092.1 Öttusa*Törpegyümölcsfa* 634.1/7—181.4*Tőzegcserép*, tőzegkocka 631.878*Tropikalizáció* 620.197.121(213)*Újítás általában* 608.3*Újítási mozgalom* 331.147.2 : 608.3

tényleges újítások osztályozása kétféleképpen oldható meg: azok a könyvtárak, amelyek minden újítási kérdést egy helyen akarnak nyilvántartani, viszonylati alosztással 608.3 : jelzethez kapcsolják az iparág vagy munkafolyamat főtblázati számát, amelyre az újítás vonatkozik, pl. 608.3 : 621.73 újítások a kovácsműhelyben, amikor mind az újításoknál általában, mind a kovácsolásnál

lesz katalóguscédulánk; ha ellenben a tényleges újításokat csak egy helyen, a kérdéses iparágnál vagy munkafolyamatnál akarjuk nyilvántartani, ehhez kapcsoljuk a .001.7 szempont szerinti alosztást, így az előbbi példa — újítás a kovácsműhelyben — jelzete 621.73.001.7 lesz

Üzemágak, üzemágtársítás az agronómiában 631.14*Üzemágak arányosítása* 631.14 : 631.153.2*Vállalati pénzügyi terv* 658.154*Városgazdálkodás* 338 (1—2)*Városi ellátás* 339.8 (1—201)*Városi gázellátás* 662.76 (1—201)*Világpiac* ld. két világpiac*Vizgazdálkodás*

általában 551.48/49.004.14

mezőgazdasági vízépitésben 626.80s

vizerőtárolási szempontból 627.810

Zöldségtermesztés

kertészeti 635.1/6

szántóföldi 633.4

GYULA VEREDY: KLASSIFIKATIONSTÄTIGKEIT IM JAHRE 1954 UND AUFGABEN DER ARBEITSGEMEINSCHAFT FÜR KLASSIFIKATION

1. Zum Aufschwung unseres Bibliothekswesens in den letzten zehn Jahren trug u. a. auch der Umstand bei, dass die Einheitlichkeit der Klassifikation im ganzen Lande sozusagen restlos zustande kam. Die Klassifikation und die Sachkataloge sämtlicher Volksbibliotheken und der meisten grossen wissenschaftlichen allgemeinen, sowie der Fachbibliotheken Ungarns fussen nämlich jetzt schon auf dem System der internationalen Dezimalklassifikation. Im Jahre 1954 wurde zwecks einheitlicher Klassifikation der Bestände von Volksbibliotheken die Tabelle der Lagersachkennzeichen angefertigt und es erschien die 3., erweiterte und verbesserte, aber immerhin noch sehr gekürzte Ausgabe der Dezimalklassifikation in ungarischer Sprache. Erstere erlebte alsbald zwei Auflagen, doch auch die Klassifikationstabellen waren rasch vergriffen, was uns dazu veranlasste, die vierte Ausgabe in Angriff zu nehmen. Auch diese wird noch bloss eine Kurzausgabe sein. Es gibt bei uns zwar eine Arbeitsgemeinschaft, die Landeskommission für Klassifikation, welche Anleitungen in Fragen der detaillierten Klassifikation erteilt — im Anhang vorliegender Studie bringen wir die Beschlüsse der Kommission vom Jahre 1954 — doch die primärste unserer Aufgaben, die Sicherung eines guten Hilfsmittels, kann nur so gelöst werden wenn wir im Interesse des ungarischen Bibliothekswesens, und besonders unserer mittleren Bibliotheken, denen die grossen internationalen Gesamtausgaben nicht zur Verfügung stehen, in ungarischer Sprache ausführlichere, mit Erklärungen versehene Klassifikationstabellen anfertigen.

2. Die Ergebnisse der Klassifikationstätigkeit hängen weiters von der Versiertheit der Arbeitskräfte ab. Einesteils sind allgemeine Kenntnisse von Nöten; eine allen Ansprüchen gerecht werdende wissenschaftsgeschichtliche Ausbildung können wir aber den klassifizierenden Bibliothekaren gesondert nicht bieten, auf diesem Gebiete müssen wir beim Selbststudium verbleiben. Andernteils ist es unerlässlich, dass sich die Klassifikationsarbeit versehenden Bibliothekare die auf die Klassifikation bezüglichen theoretischen Kenntnisse und die Technik der Klassifikation zu eigen machen. Wenn sich auch die frühere missliche Lage nach der Befreiung dank der Ausbildung von Bibliothekaren an der Universität und auf der Hochschule gebessert hat, wurden die Universitäts- und Hochschulabsolventen, Fachrichtung Bibliothekswissenschaft, gemeinsam mit den Bibliothekaren, die aus anderen Arbeitsgebieten kamen, in Lehrgängen für Anfänger in die Praxis der Klassifikation eingeführt. Im Jahre 1954 fand leider keine organisierte

höhere Fortbildung statt, doch erwiesen sich als nützliche Initiative, dass geübte Bibliothekare ihre Erfahrungen den Arbeitskräften der Volksbibliotheken, die auf dem Gebiete der Klassifikation tätig sind, systematisch übermitteln.

3. Einheitliche Anleitung, einheitliches Verfahren fördert die Arbeit der Klassifikation. Diesem Zwecke dient die Klassifikation an zentraler Stelle. Die neuerschienenen ungarischen Bücher werden in der »*Ungarischen National-Bibliographie*«, die wichtigeren Zeitschriftenartikel im »*Repertorium der ungarischen Zeitschriften*« mit Kennzeichen nach dem Dezimalsystem angeführt. Den für Volksbibliotheken angeschafften Büchern werden ausserdem von der Verkaufsstelle Katalogzettel beigelegt, die von der Ungarischen Nationalbibliothek Széchényi konzipiert, mit den Dezimal Kennzeichen und der Kennzeichnung der Lagersachgruppen versehen werden. Es ist erfreulich, dass einige Verleger auf der Rückseite des Titelblattes von 1954 an, die Dezimalzeichen des betreffenden Werkes angeben. Weiter darüber hinauszugehen und auch das ältere ungarische Büchermaterial oder die Anschaffungen aus dem Auslande von zentraler Stelle aus zu klassifizieren, wäre, da sich die einzelnen Posten selten wiederholen, keineswegs wirtschaftlich. Doch wäre es wünschenswert, wenn die Landeskommision für Klassifikation häufiger auch in umfassenden Fragen Stellung nähme, und wenn die Kommission oder ein anderes Organ Entscheidungen fällte über die Aufstellung von typisch an verschiedenen Stellen zu klassifizierenden Büchern in den Lagern der Volksbibliotheken, die ihre Bestände nach Sachgruppen ordnen.

4. Im verflossenen Jahre beschäftigten wir uns in Enquêtes, auf Arbeitstagen viel mit den Problemen der Planung und Organisation des Katalognetzes, aber von den technischen Problemen der Zusammenstellung von Fachkatalogen fiel kaum ein Wort. Auch unsere grossen Bibliotheken haben noch keine Arbeitskräfte eingesetzt, deren ausschliessliche Aufgabe es wäre, den Sachkatalog zu redigieren. Demzufolge gebricht es unseren Sachkatalogen in vieler Beziehung an Übersichtlichkeit. Sie führen den Benutzer nicht rasch genug zu den Quellen seiner Arbeit. Aus der Konstruktion der Tabellen, ihren Hinweisungen und Sachverzeichnissen so viel in den Sachkatalog übergehen zu lassen, dass dieser allgemeinverständlich wird, ist eine elementare Forderung, die denjenigen, der die Klassifizierung durchführt, vor reichliche Aufgaben stellt. Einen vollwertigen Überblick über den Sachkatalog von grossen Bibliotheken, dessen Karten von immer komplizierteren Kennzeichen wimmeln, kann nur ein eigens hiezu bestellter Redaktor des Sachkatalogs bieten, der ständig seine Aufmerksamkeit darauf richtet, in welchem Wissenszweige, ja sogar bei welchen Detailfragen das Kartenmaterial anwächst, wo dieses mit Hilfe neuer Leitkarten übersichtlicher gemacht, auf welche Zusammenhänge hingewiesen, wie die Hinweisungen auf die wechselseitigen Beziehungen von dem allgemeineren Teil zum speziellen hinübergeleitet, und wie mit Hilfe zielbewusster Verwendung der bei der Dezimalklassifikation gewonnenen zusammengesetzten Sachkennzeichen eine ausdrucksvollere Sachgliederung geschaffen werden kann.